

VU Research Portal

Geluk in de wetenschap

Trommel, W.A.

published in

Beleid en Maatschappij
2009

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Trommel, W. A. (2009). Geluk in de wetenschap. *Beleid en Maatschappij*, 36(2), 129-130.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Geluk in de wetenschap

Willem Trommel is hoogleraar beleid en bestuur aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Correspondentiegegevens:

Prof. dr. W.A. Trommel

Vrije Universiteit Amsterdam

Faculteit der Sociale Wetenschappen

De Boelelaan 1081

1081 HV Amsterdam

WA.Trommel@fsw.vu.nl

In zijn beroemde rede over ‘wetenschap als beroep en roeping’ blikt Max Weber kort terug op zijn eigen loopbaan.¹ Geluk zou hierin een sleutelrol hebben gespeeld. Zo viel hem al op 32-jarige leeftijd een hoogleraarpositie ten deel, terwijl er volgens Weber diverse geschiktere kandidaten beschikbaar waren, althans afgemeten aan verdienste en wetenschappelijke reputatie. Dit riekt uiteraard naar valse bescheidenheid. De goede verstaander moet begrijpen dat de genialiteit van de man al vroeg onmiskenbaar was.

Toch maakt Weber hier een serieus punt: hoe valt wetenschappelijke kwaliteit vast te stellen als er (nog) geen zichtbare resultaten zijn? We kunnen in zo’n situatie niet anders dan vertrouwen op het intuïtieve oordeel van vakgenoten en daarbij aannemen dat zij bij uitstek in staat zijn om wetenschappelijke brille en talent vroegtijdig te onderkennen. Het gaat hier om een lastig toetsbaar selectiemechanisme waarvan de uitkomst, logischerwijs, voor de niet-ingewijde lijkt op die van een loterij. Zo bezien is inderdaad sprake van mazzel, maar dat zal Weber niet bedoeld hebben. Zijn geluk was veeleer dat de benoemingscommissie niet koos voor de veilige weg van selectie op basis van toetsbare *track records*.

Het is een geluk dat in onze tijd nog maar weinigen ten deel valt. Wetenschap is een monomaan bedrijf geworden. Politici, universiteitsbestuurders en geldgevers hebben behoefte aan zekere resultaten en dus aan voorspelbare, goed geoliede publicatiemachines. Prestatiesturing is aan de orde van de dag, met alle perverse gevolgen van dien. Dergelijke gevolgen zijn de laatste jaren grondig bestudeerd en gedocumenteerd in tal van studies naar prestatiesturing in publieke sectoren als die van de zorg en de politie.² De kritische beschouwingen van Boomkens en Lorenz cum suis komen in dat licht niet als een verrassing. Ze schetsen het vertrouwde beeld van een pijnlijke *performance paradox*.³ De gemeten prestaties schieten omhoog, maar steeds minder gaat het hier om een betrouwbare indicatie van de werkelijke kwaliteit van wetenschappelijk werk. De indicatoren zijn losgezongen van de realiteit en fungeren bovenal als *tools* bij de *marketing* van instellingen, die zich stuk voor stuk als topinstituten willen profileren.

Maar laten we niet eenzijdig oordelen. Er is een andere, evenzeer bedenkelijke variant van de *performance paradox*, die ons tot diep in de jaren tachtig heeft achtervolgd. In deze variant is een hoofdrol

weggelegd voor ingebeerde kwaliteit. Er worden weinig tot geen prestaties waargenomen, maar juist dat feit zou bewijzen dat alom sterke staaltjes van hogere wetenschap worden bedreven. Het object van studie is namelijk zo complex dat eerst langdurig moet worden nagedacht en gevorst, voordat er van enige rapportage sprake kan zijn. In deze context wordt de veelschrijver beoordeeld als een slechte, want oppervlakkige onderzoeker. Soms meen ik deze bewijsvoering uit het ongerijmde te herkennen in de actuele jammerklachten over het verzakelijke wetenschappelijk bedrijf.

En toch was de loopbaan van Weber gebaat bij deze laatste cultuur. Na zijn benoeming tot hoogleraar heeft het negen jaar geduurd voordat hij ertoe kwam om aan zijn imponerende oeuvre te beginnen. We kunnen het ook anders formuleren. Prestatiesturing leidt tot een selectiemechanisme waaraan een fout van een bijzonder dubieus type kleeft: de uitsluiting van de werkelijk talentvolle en intrinsiek gedreven wetenschappers die dat echter nog onvoldoende met harde output hebben bewezen. Hun plaats wordt ingenomen door individuen die zichzelf als publicatiefabriekjes organiseren. Dit is een fout die de wetenschap zich niet zou mogen permitteren. Dan zelfs nog liever die andere selectiefout, het ten

onrechte toelaten van briljante luiwammes (ten koste van middelmatige veelschrijvers).

Geluk hangt af van kansen. Politici en universiteitsbestuurders zijn verantwoordelijk voor een type kansverdeling dat dienstbaar is aan de wetenschap. Systematische uitsluiting van toegewijde nieuwsgierigheid past daar niet in. Mensen met een roeping zijn wellicht een uitstervend ras, maar juist de wetenschap is zo'n gebied waar we ze tot voor kort nog regelmatig aantreffen. Helaas komt het steeds vaker voor dat zij vertwijfeld hun heil elders zoeken. Periodieke meting van output is heus gezond, ook uit een oogpunt van publieke verantwoording, maar de wijze waarop en de mate waarin zijn volstrekt doorgeslagen. Het bewandelen van een middenweg is misschien niet altijd even opwindend, maar in dit geval wel degelijk: het heropent de poorten voor de veelbelovende doch vooralsnog onnavolgbare geesten. Ik roep de verantwoordelijke politici en bestuurders dan ook op om gas terug te nemen. Laat eens wat meer geluk toe in uw leven. Misschien zult u de nieuwe Weber niet meer tijdens uw eigen zittingstermijn de hand kunnen drukken – hij moet even op stoom komen – maar ach, het is u tenslotte boven alles om het heil en geluk van de wetenschap te doen.

Noten

1 M. Weber, 1922, 'Wissenschaft als Beruf'. In: M. Weber, *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*, Tübingen: J.C.B. Mohr, 524-555.

2 Zie bijvoorbeeld: J. Terpstra en W. Trommel, 2008, 'Police, Managerialization and Presentational Strategies'. *Policing*, 32: 128-143.

3 Vergelijk: S. van Thiel en F. Leeuw, 2002, 'The Performance Paradox in the Public Sector'. *Public Performance & Management Review*, 25: 267-281.